

Helmonds

Kwartaalblad
Heemkundekring
Helmond-Peelland

winter 2010
€ 2,50

7

HEEM

Een wonderlijke steen

Over zand, zoden en zerken

Colofon

Dit is een uitgave van Heemkundekring Helmond-Peelland.
Opgericht 24 mei 1948.

BESTUUR

voorzitter

C. Verhofstadt, Sperwerstraat 6, 5702 PJ Helmond
tel. 0492 - 537094, e-mail cverhofstadt@hotmail.com

secretaris

W. van Lieshout, Stationsplein 39, 5701 PE Helmond
tel. 0492 - 534857, e-mail W.Lieshout2@kpnplanet.nl

penningmeester

H. Wasser, Pres. Rooseveltlaan 59, 5707 GB Helmond
tel. 0492 - 548259, e-mail hwwasser@hotmail.com

bestuurslid

J. Schiffers, Gabriëlstraat 8, 5708 KA Helmond
tel. 0492 - 529833, e-mail j.schiffers@upcmail.nl

bestuurslid

F. Smulders, Binderseind 19, 5701 ST Helmond
tel. 0492 - 522412, e-mail a.smulders@planet.nl

LIDMAATSCHAP

Kringlidmaatschap incl. abonnement € 25,-
Rekening ING nr. 2641099 t.n.v.
penningmeester Heemkundekring

WEBSITE

www.heemkundekringhelmond-peelland.nl

REDACTIE

Kelly Geerts

tel. 0492 - 536043, e-mail geerts2@chello.nl

Marinus van den Elsen

tel. 06 - 40763697, e-mail m.vandenelsen@weijmans.com

Paul Jacobs

tel. 0492 - 525563, e-mail paul.jacobs@planet.nl

Vormgeving/lay-out: Marinus van den Elsen

Druk: Drukkerij Van Stiphout

Foto's gemaakt door/met dank aan:

RHCe, Lia van Zalinge-Spooren, Paul Jacobs, Marinus van den Elsen, Henk van Dijk, Persbureau Het Zuiden.

Omslag voorzijde: Winterse zonsopgang bij het Eindhovens kanaal ter hoogte van het Goor.

Foto Wim Janssen.

Omslag achterzijde: Reklameplaat voor Edah wijn uit de vijftiger jaren. Ontworpen door reklame-tekenaar Martien van den Heuvel, die bij Edah in vaste dienst was. (techniek: plakaatverf en airbrush op karton, formaat: ±50 x 70cm., collectie Edah Museum Helmond)

Inhoud

3 Van de redactie

3 Van het bestuur

4 Onze Heemkamer

5 Agenda

6 Een wonderlijke steen

12 Over zand, zoden en zerken

26 Heemkundekring op internet

27 Begunstigers

Van harte welkom!

Wij heten onze nieuwe lezers, n.l. de leden van Heemkundekring Beistervelds Broek, van harte welkom in ons midden. In goed overleg tussen de besturen van de beide Heemkundekringen in Helmond is besloten vanaf 1 januari 2010 te gaan samenwerken door het samen organiseren van lezingen en andere activiteiten.

Van de redactie

Op de eerste plaats hopen wij dat u van een gezegend kerstfeest heeft genoten en een prettige jaarwisseling heeft gevierd. Wij wensen u en de uwen voor het nu begonnen jaar 2010 veel voorspoed, een goede gezondheid en succes voor al uw activiteiten. En uiteraard een prettige samenwerking en een hechte band tussen de leden van Heemkundekring Helmond-Peelland en Beistervelds Broek.

Wij zullen proberen ook in dit nieuwe jaar U te voorzien van nieuwe kwartaalbladen, waarvan dit het eerste exemplaar in 2010 is. Maar wij hebben daarbij ook uw steun nodig door ons regelmatig uw op- en aanmerkingen te laten horen en zo mogelijk ons te voorzien van teksten over onderwerpen waarnaar u onderzoek

Van het bestuur

Namens het bestuur wensen wij alle leden van Heemkundekring Helmond-Peelland en van Beistervelds Broek en hun families een heel gezond en voorspoedig nieuwjaar toe.

Mogen al uw wensen en goede voornemens werkelijkheid worden en mogen wij samen weer een goed heemjaar tegemoet gaan. Wij wensen dat ook alle verenigingen en stichtingen, die op het historisch veld in Helmond actief zijn. Wij

Ook het deelnemen aan elkaars excursies wordt mogelijk gemaakt. De jaarvergaderingen worden vooralsnog door beide kringen apart gehouden. De leden van Beistervelds Broek krijgen voortaan ook het kwartaalblad van Helmond-Peelland. Op termijn streven beide besturen naar een mogelijk intensievere samenwerking.

heeft gedaan of verhalen heeft geschreven. Ook ideeën over onderwerpen, die u graag beschreven ziet, zijn natuurlijk van harte welkom. Zo hebben wij van ons lid Hans Vogels weer een interessante bijdrage ontvangen over het vervoer in Helmond in het verleden. Deze bijdrage zullen we in het volgende nummer opnemen. Wij mochten over het laatste nummer van 2009 een aantal reacties ontvangen. Mijnheer Jongen wijst ons op een vergissing in het onderschrift op bladzijde 14. De ornamenten vervaardigd door Josje Smit zijn niet geplaatst op de Jagershof flats maar op de zogenoemde Vlisco flats aan de Van Ruysdaelstraat.

Voor het nieuwe nummer van Helmonds Heem kunt u kopij inleveren tot en met 18 februari.

hopen op een vruchtbare samenwerking. Het afgelopen jaar was een gunstig jaar. Het aantal leden nam toe en ook de actie sponsoren was een groot succes; dankzij de actieve werving door ons lid Annie van Rooij mochten wij in de lente de eerste 9 namen vermelden en hebben intussen via haar en andere leden het jaar kunnen afsluiten met 15 sponsoren. De laatste twee waren Marein Organizing (via ons lid Hr. Scheepers) en Lunchroom Paul en Riet (via ons lid Annie van Rooij).

Onze Heemkamer

In de heemkamer komen nog regelmatig giften binnen, zoals ingebonden illustraties van mevr. J. Pijnenburg-Verschuuren, copie van het boekje 'Terugblik van de zusters Clarissen' via de heren Jacobs, bodemvondsten geschonken door Hr. Habraken en vele anderen giften.

Ook alle andere werkgroepen waren succesvol; wij ontvingen het afgelopen kwartaal 43 boeken, een aantal bidprentjes, foto's en CD's en ook de gegevens over beelden en gevelstenen breidden flink uit. Wij zijn alle goede gevers, (in willekeurige volgorde) de Groof, Boogaarts, Söhngen, Wasser, Verhofstadt van Meel, Lammers, Knapen en enkele onbekenden zeer dankbaar en ook de vrijwilligers, die hieraan meewerken en wensen hen ook veel succes in dit nieuwe jaar.

Voor de zoekers naar hun voorouders goed nieuws. Wij hebben onlangs van Hans Vogels 2 boeken gekregen met gegevens voor onderzoek naar de families Vogels en Bollen/Thielen. Daarnaast hebben wij een lijst van alle overledenen, die ooit begraven zijn op het Protestants kerkhof, waarvan geen gedachtenisprentjes zijn en in de computer gegevens van ca 25.000 bidprentjes. Ook in diverse kaartsystemen en boeken over geboorten, huwelijken en overlijden is voor de genealogen onder ons wellicht iets te vinden.

Verder zijn er kaarten te zien in de Heemkamer en verkrijgbaar bij Henk Wasser. Ze zijn door Kees Tel gemaakt op A3-formaat, gelamineerd, met voorstellingen van Helmond in 1755/1794/1832 en recent! Prijs €4,- per stuk en €12,50 per set van 4.

BERICHTEN . . . KORTE BERICHTEN . . . KORTE BERICHTEN . . . KORTE BERICHTEN . . . KORTE BERICHTEN . . . KORTE

Paddenstoelenwandeling

Met prachtig nazomerweer in de Warande onder leiding van een gezellige gids wandelden 15 leden door het struikgewas op zoek naar paddenstoelen. Maar paddenstoelen zie je niet! Die groeien onder de grond en wat er boven uit komt is de vrucht, aldus onze gids. We zagen onderweg de tranende franjehoed, de geschubde inktzwam, de tonderzwam, nestzwammetjes, kostzwammen, roestkogelzwam (zit op hout), de aardappel bovist, zwavelkopje, hout/of boomknoopje, honingzwam, geweizwam, berkenzwam, doolhofzwam, de eikhaas, witte bultzwam, kogelzwammetjes, stinkparasolzwam en aardster. (Dank aan mevr. Netty van Meel, die voor ons alles heeft opgeschreven). We leerden veel niet alleen over paddestoelen maar ook over de bomen, de struiken en de onderbeplanting. En de geschiedenis van de Warande en het familiegraf van de families Wesselman en Carp. Een zeer leerzame maar ook prettige middag.

Agenda

Lezingen en excursies tot en met 7 mei. U krijgt voor deze agenda geen aparte uitnodiging thuis gestuurd.

Noteer deze data in uw agenda of op uw kalender en kijk op tijd in het kwartaalblad.

19 januari

Lezing door **Hans van Rooy** en **Wim van Hoey** over het werk van zendamateurs in de Tweede Wereldoorlog en tijdens de Watersnoodramp 1953. *Aanvang 20.00 uur, sociëteit Beursplein in het Hool 31 te Helmond.*

16 februari

Jaarvergadering en aansluitend lezing door de heer **Ruud Hakvoort**, directeur bibliotheek Helmond-Peel, over de nieuwe bibliotheek. *Aanvang 20.00 uur, sociëteit Beursplein in het Hool 31 te Helmond.*

16 maart

Lezing door mevr. drs **Janneke Bosman**, archeoloog, over 'Hoe archeologen te werk gaan'. *Aanvang 20.00 uur, sociëteit Beursplein in het Hool 31 te Helmond.*

20 april

Lezing mevr. drs **Lia van Zalinge**, werkzaam bij het Regionaal Historisch Centrum in Eindhoven over het gebruik van computer en internet en digitale gegevensverzekrijging. *Aanvang 20.00 uur, sociëteit Beursplein in het Hool 31 te Helmond.*

7 mei

Wandeling o.l.v. I.V.N. gids **Harrie van Bree** met het thema 'Vogels kijken'. *Aanvang 9.30 uur, 's morgens vanaf parkeerplaats bij restaurant 'De Parken' (De Hoefslag in de Warande).*

Bezoek aan het Willibrorduskerkje Waalre

Op 30 september bezochten wij met 23 personen het oude Willibrorduskerkje in Waalre en het Waalres museum. De inwijding van het oorspronkelijke kerkje vond plaats in 712. In dit rijksmonument vindt jaarlijks de gedachtenis plaats voor de Brabantse gevallen in de oorlogsjaren 1940-1945. Het Waalres museum is gevestigd in de oude linnenfabriek Swane, een rijksmonument, waar ook de heemkamer van de plaatselijke heemkundekring is te vinden.

Een wonderlijke steen

door Marinus van den Elsen

Wie tegenwoordig naar het kapelleke van Binderen gaat om 'een kèrske op te stoken', staat bij binnenkomst oog in oog met twee kloosterzusters. Het zijn Johanna en Levina van Eyll die biddend zijn vereeuwigd op een grafzerk. De zerk bestaat uit twee delen. Een groter linker deel met de afbeelding van Johanna van Eyll en een kleiner rechter deel met Levina van Eyll. Het is een prachtig klein monument met veel geschiedenis, dat een bezoek aan de kapel meer dan waard maakt.

Na lange tijd herenigd

In 2006 heeft zich op Binderen een klein wonder voltrokken. Zuster Levina en Johanna zijn toen weer herenigd en samen binnen in het kapelletje van Binderen geplaatst. De oorspronkelijke steen is waarschijnlijk gesneuveld tijdens de afbraak van het klooster. Er zijn minstens drie brokstukken, want het onderste deel van de grafzerk is nog steeds spoorloos.

De linkerhelft werd al in 1845 getraceerd door jonkheer George van der

Bruggen van Croy. Hij schreef hierover een brief aan C.R. Hermans, een pionier van Noord-Brabantse geschiedbeoefening en oprichter van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in 's-Hertogenbosch. Hermans maakte melding van deze brief in zijn eerste artikel voor het blad 'Dietsche Warande' in 1855. Hij schreef het volgende: "Jhr. v.d. Brugge van Croy, bij Helmond, deed mij bij een verplichtend schrijven van 8 October 1845 de eer aan, eene schetsteekening te zenden van een fragment van

een bijzonder fraaijen gebeeldhouwden zerk, waarop de afbeelding van eene Abdis nog aanwezig is. De geheele steen zal zeven Rijnl. voet lang en vijf Rijnl. voet breed geweest zijn. Zijn Hoogwelgebedde zijne belangstelling in het Provinciaal Genootschap blijken met dien aan onze kunstverzamelingen aan te bieden. Bij gemis van de noodige localiteit heeft van dit heusche aanbod geen gebruik kunnen worden gemaakt, doch het bestuur der stad heeft, bij den aanbouw van een gymnasium en eene bibliotheek voor het Genootschap, voor de noodige ruimte zorg gedragen; weshalve ik mijn best zal doen, dat onze verzameling van oudheden met deze en andere overblijfsels vermeerderd worde."

Door gebrek aan een geschikte ruimte van het Provinciaal Genootschap is de steen destijds dus niet naar 's-Hertogenbosch verhuisd. Later werd de steen door Augustus Sassen weer aangehouden bij kasteel Croy en overgebracht naar de binnenplaats van het kasteel in Helmond¹⁾, daarna is de steen verhuisd naar het kapelletje van Binderen.

Het rechterdeel van de grafzerk was lange tijd spoorloos. Eind 2005 kwam de Deurnese hovenier Pieter van Nunen tijdens een fietstocht langs het kapelletje en zag daar de beschadigde grafsteen staan. Tot zijn verbazing herkende hij de steen. Deze leek namelijk erg veel op de steen die hij tegen zijn huis had staan. Die had hij enkele jaren daarvoor gevonden in een beekje in Deurne²⁾.

Levina en Johanna van Eyll

De abdij van Binderen was een kloostergemeenschap voor adellijke dames, die in 1246 definitief werd geïncorporeerd in de cisterciënzerorde en onder geestelijk toezicht kwam te staan van de abt van Villers.³⁾

Levina en Johanna van Eyll werden geboren in respectievelijk 1576 en 1578 uit het adellijk geslacht van Eyll. Levina, geprotest in 1595, was tot haar dood in 1633 priorin. Dat is de belangrijkste functie in een klooster op die van abdis na. Johanna trad op achttienjarige leeftijd in en vervulde de functie van administratrice. Na de dood van abdis Margaretha van

Voormalige klooster van Binderen. Tekening van Hendrik Spilman (1730) naar Abraham de Haen. (collectie RHCe)

Kessel in 1632, werd Johanna tot de 26^e en tevens laatste abdis van Binderen gekozen.

De verkiezingen voor een nieuwe abdis was een hele gebeurtenis voor de abdij. Elke zuster kon schriftelijk twee stemmen uitbrengen. Zij moesten hun keuze daarbij ook motiveren. De strijd ging tussen Johanna en Levina. De 86-jarige zuster Johanna van Gerven kiest voor priorin Levina van Eyll, maar heeft in haar motivatie ook een minpunt te melden over Levina: zij is “onderworpen aan velerlei kranckheden en zwacheden”. Kellersse Françine s’Ancelle kiest voor Johanna van Eyll met de volgende woorden: “verhopende hare bequaemheyt ende dat sij de relieusen sal regeren tot vordering van hare selve salicheyt”. Bij de stemming kreeg Johanna van Eyll uiteindelijk vijf stemmen, haar zus priorin Levina van Eyll drie stemmen en Françine s’Ancelle kreeg twee stemmen. Over Johanna en haar zus Levina werd gezegd dat zij de andere zusters “nae haer pijpen doen dansen”.

Na de Vrede van Münster (1648) werd de abdij van Binderen in 1650 ontbonden. In de winter van dat jaar werden de zusters met een pensioen van 400 tot 550 gulden verdreven van het klooster. De meeste ‘joffrouwen’ zochten hun toevlucht in Venray. Korte tijd later op 24 oktober 1651 overleed Johanna van Eyll. Waar is niet bekend, maar ze is in ieder geval niet op Binderen begraven, zoals de bedoeling was. In 1658 werden de kloostergoederen van Binderen publiekelijk verkocht.⁴⁾

Herkomst van de Binderse grafzerk

In Noord-Brabant zijn nog zo’n vijftig grafzerken te vinden met persoonsvoorstellingen. Een persoon afgebeeld op een grafzerk noemt men een gisant, dit betekent ‘liggende’ in het oud-Frans.

Grofweg komen er twee typen grafzerken voor, namelijk gegraveerde zerken en zerken in laagrelief. De Binderse steen is gehouwen in laagrelief. Met laagrelief wekt men de illusie van ruimtelijkheid door kleine niveauverschillen (± 2cm) aan te brengen in de steen. Het was destijds bij kerkelijke wet verboden om driedimensionale grafmonumenten te plaatsen in de kerk. Met laagrelief kon men toch een ruimtelijk effect bereiken. Een kunst op zich! De zerken in laagrelief zijn veelal afkomstig uit de Maasvallei, de omgeving rond Luik, Hoei en Namen. De gebruikte grondstof is de zogenaamde Maaslandse kalksteen (arduin). Gegraveerde zerken zijn overwegend afkomstig uit de streek rond de stad Doornik⁵⁾.

Het is typisch dat deze tweedeling tussen gegraveerde zerken en zerken in laagrelief duidelijk terugkomt in de onze provincie Noord-Brabant. Ten westen van ‘s-Hertogenbosch vindt men vooral grafzerken met gegraveerde gisanten en ten oosten, gisanten in laagrelief. Dit kan diverse oorzaken hebben, maar een van de belangrijkste is ongetwijfeld de aanvoerroutes. Voor het vervoer van deze zware stenen was men aangewezen op waterwegen. In het westen van België is dat de Schelde en in het oosten is dat de Maas. Een andere reden kan zijn dat Luik altijd een grote kerkelijke en politieke invloed heeft gehad in onze contreien.

Het was niet ongebruikelijk om een grafmonument bij leven voor meerdere familieleden te bestellen. Waarschijnlijk is de Binderse grafzerk, tussen 1632 en 1650, door de adellijke familie Van Eyll (in samenspraak met Johanna en/of Levina) besteld bij een vakbekwaam atelier in de Maasvallei. Daarna kon de grafzerk via de Maas⁶⁾ en de Aa vervoerd worden naar de Abdij van Binderen.

Zuster Johanna (links) en Levina van Eyll zijn pas sinds 2006 herenigd. De grafzerk zoals hij momenteel te zien is in het kapelletje van Binderen. (foto Marinus van den Elsen)

De Aa was vanaf 1627 weer goed bevaarbaar voor de binnenscheepvaart⁷⁾.

Symboliek van de dood

Van oudsher werden de relieken van heiligen ondergebracht in een altaar. Relieken, de met heilige kracht geladen overblijfselen van heiligen, boden namelijk bescherming. De heiligen konden zorgen voor bemiddeling met God. Het was daarom gunstig om zo dicht mogelijk bij het altaar begraven te worden. Op den duur konden alleen rijken en geestelijken zich dit veroorloven. Volgens het katholieke geloof moesten de zielen van overledenen een periode van loutering

doorstaan voordat ze de hemel konden betreden. Door te bidden voor de ziel van een overledene kon men de tijd die de ziel in het vagevuur moest doorbrengen verkorten en ervoor zorgen dat straffen werden kwijtgescholden⁸⁾.

Deze en andere redeneringen zien we symbolisch terug op de Binderse grafzerk. De dames staan onder twee rondbogen, deze symboliseren de hemelpoort. De zusters zijn beide in diep gebed verzonken en dragen hun kleding voor het koorgebed, een zeer wijd kleed met lange brede mouwen. Op het hoofd dragen de nonnen een kap, de zogenaamde kovel. De twee cherubijntjes⁹⁾ boven de rond-

bogen, hebben een droevige gezichts-uitdrukking. Ze zijn de boodschappers tussen hemel en aarde. Ze dragen een stralenkrans boven hun hoofd, een teken van hun heiligheid.

De rondbogen rusten aan de zijkanten op twee zuilen en in het midden op een schijnkapiteel. Hieronder hangt, aan twee kettinkjes, een rokend wierookvat. Wierook¹⁰ is een reukoffer dat symbool staat voor het ten hemel opstijgende gebed. De rondbogen zijn versierd met twee guirlandes (slingers). In de renaissance en barok was de guirlande geliefd als versiering boven vensters en ingangen. Ze bestaan uit zogenaamd lofwerk (bladeren, vruchten en bloemen).

De evenwichtigheid en rust in compositie ondanks de rijke versieringen zijn duidelijk terug te voeren op de zogenaamde Luikse renaissance. Met de bouw van het bisschoppelijk paleis in 1526 in Luik wordt de Italiaanse renaissance aldaar geïntroduceerd. Ze heeft een grote invloed op alle beeldende kunsten (architectuur, prent-, schilder- en beeldhouwkunst). De Luikse variant is qua stijl minder uitbundig. De beeldtaal van de renaissance vindt zijn oorsprong in de klassieke oudheid. Ornamenten als guirlandes, cherubijntjes werden vooral door de prentkunst over Europa verspreid.¹¹

Van adellijke komaf

Op de grafsteen zijn drie wapenschilden te zien. Linksboven is het wapen van de adellijke familie Van Eyll te zien, een lelie¹². Rechtsboven staat een wapen van de familie Monix met daarin het vrijkwartier Van der Aa¹³. Het ruitwapen met de lelie in het midden is een abdisenwapen. Een ruitwapen (lozange, zoals het in de heraldiek heet), is een wapenvorm die in de heraldische traditie gere-

serveerd is voor ongetrouwde vrouwen. Getrouwde vrouwen plaatsen hun wapen vaak op ovale schilden. De kromstaf boven het ruitwapen is een abtenstaf, een traditioneel attribuut van een abt of abdis. Een kromstaf van een abt/abdis moet altijd voorzien zijn van een sluier (velum). Dit velum¹⁴ diende om te voorkomen dat de onbedekte, vochtige hand de staf zou aanraken. Bisschoppen waren gerechtigd handschoenen te dragen (in tegenstelling tot abten en abdisen) waardoor de bisschopsstaf geen velum heeft¹⁵. De abtenstaf is op deze grafsteen zelfs een tweede maal afgebeeld, namelijk rustend in de rechterarm van Johanna van Eyll.

Er is nog een ander verschil tussen bisschoppen- en abtenstaf. Alleen de bisschop mocht de kromstaf dragen met de haak naar het volk gekeerd, volgens het *Cæremoniale Episcoporum* ('handboek' voor de bisschop). Een abt/abdis diende de haak naar binnen te keren omdat hij/zij slechts jurisdictie (rechtspraak) bezit binnen het klooster.

Op dit detail van een barokke grafsteen uit ± 1720 van abdis Marie-Ursule de Minckwitz, ziet men een duidelijk voorbeeld van een 'velum'. Ze was abdis van de cisterciënzer abdij van Hocht. (nl.wikipedia.org/wiki/Abdij_van_Hocht)

Dit komt in de heraldiek tot uitdrukking door de kromstaf van een bisschop naar de rechterzijde (dexter) te keren, en die van een abt/abdis naar de linkerzijde (sinister). Dit alles gezien vanuit de houder van de staf. Deze uitleg klopt voor de Binderse grafzerk, maar in de praktijk worden de kromstaven van bisschoppen en abten/abdisen, willekeurig naar links of naar rechts gekeerd weergegeven¹⁶.

Het ontbrekende deel

De steen heeft de volgende afmetingen: breedte 143 cm, diepte ±19 cm en hoogte 121 cm. Het onderste deel ontbreekt, maar de steen moet in totaal ongeveer 220 cm hoog zijn geweest. Door de steen met andere te vergelijken is de oorspronkelijke maat bij benadering te herleiden. Hierdoor is ook globaal aan te geven wat er op het onderste deel van de grafzerk te zien was. Het is goed mogelijk dat ook in de linker en rechter onderhoek heraldische wapens¹⁷ van aanverwante adellijke families uitgehouwen waren. De zusters waren in ieder geval 'ten voeten uit' afgebeeld. Ze hebben waarschijnlijk op een verhoging gestaan in de vorm van een 'cartouche'. Dit is een leeg vlak met een sierrand. Hierop is ruimte om teksten uit te houwen. Het onderste deel van de steen blijft spoorloos en zal waarschijnlijk nooit meer gevonden worden.

Noten

- 1 nl.wikipedia.org/wiki/Abdij_van_Binderen
- 2 *Eindhovens Dagblad*, 13-12-2005
- 3 *Roosenboom*, www.meertens.knaw.nl
- 4 *Tel*, pagina 42, 46, 47, 51 en 52
- 5 *Van Dijk*, pagina 66 t/m 75
- 6 Dat het vervoer van natuursteen en bouwmaterialen over de Maas aanzienlijk moet zijn geweest, blijkt uit een tollijst van het stadje Megen. Hieruit blijkt dat, naast allerlei andere goederen, ook op grafzerken tol werd geheven. Bureau Stedelijke Planning bv, www.stedplan.nl

7 *Roosenboom*, pagina 71

8 *Stille getuigen*, www.geschiedenisvanzuidholland.nl

9 *Een cherubijntje is een putto met vleugels. Een putto (meervoud: putti of putto's) of amoretto is in de beeldhouw- en schilderkunst een mollig kinderfiguurtje of hoofdje, bijna altijd mannelijk en meestal naakt. Ze komen vooral voor in de renaissance-, barok- en rococokunst.* www.joostdevree.nl

10 *De oorspronkelijke betekenis van het woord wierook is "wijrook" (rook om te wijden). Wierook had ook een praktisch doel: het verdoezelen van de geur van lijken die in kerk begraven lagen.* nl.wikipedia.org

11 *Van Caster en Op de Beeck*, pagina 2 t/m 18

12 *Het is een wijdverbreid misverstand dat de lelie zoals die op dit wapen staat een Franse lelie is. Deze wapenfiguur wordt in de heraldiek eenvoudigweg lelie genoemd. De oorsprong van deze gestileerde figuur is niet duidelijk. De veelgebruikte naam Franse lelie dankt hij aan het feit dat de lelie bekend is geworden als wapenfiguur van de Franse koningen. De kleuren van de lelie van Van Eyll zijn een gouden lelie in een blauw fond. De lelie staat vaak symbool voor maagdelijkheid.* *Metselaars en Coolen, Heraldisch Tijdschrift*

13 *Informatie verkregen via een medewerker van RHCE, met dank aan Lia van Zalinge-Spooren.*

14 *Voor dit smalle doekje bestaan diverse benamingen. Naast 'velum' zijn dat: zweetdoek, sudarium en panisellus*

15 *Heim*, pagina 66 en 125

16 *Heim*, pagina 67

17 *Van Caster en Op de Beeck*, pagina 31 en 34

Bronnen

- *Dijk, H. van, Met voeten getreden, Brabants Heem, 1995*
- *Eindhovens Dagblad*
- *Heim, B.B., Kerkelijke Heraldiek, Helmond, 1980*
- *Roosenboom, H., Het Helmond Boek, 2008*
- *Tel K., Bynderen, Locus Imperatricis, 1999*
- *Van Caster, E. en Op de Beeck, R., De grafkunst in Belgisch Limburg, vloerzerken en platen met persoonsvoorstellingen, 1981*
- nl.wikipedia.org
- www.inghist.nl
- www.meertens.knaw.nl
- www.stedplan.nl
- www.geschiedenisvanzuidholland.nl
- www.joostdevree.nl

Met dank aan

Lia van Zalinge-Spooren, RHCE
Tom Metselaars en William Coolen, Heraldisch Tijdschrift

Feiten en wetenswaardigheden
over grafcultuur in het algemeen
en Helmond in het bijzonder

Over zand, zoden en zerken

door Paul Jacobs

De oudste gegevens over het begraven van overledenen zijn uit ongeveer 3500 jaar voor onze jaartelling. Zij werden begraven in een grafkelder gevormd uit grote stenen en bedekt met zand, de zo genoemde hunebedden. In Nederland zijn meer dan vijftig hunebedden gevonden, het merendeel in Drenthe. De overledenen kregen sieraden, wapens en bekertjes met voedsel mee voor het leven na de dood.

Zo'n vijftig à zestig eeuwen geleden kende men in het oude Egypte rituelen bij het overlijden. Dood en leven hoorden bij elkaar; de dood was een stap van het eerste leven naar het volgende leven. In de piramideteksten werd de hemelvaart van de overleden farao duidelijk beschreven. De koningen werden begraven in geweldige monumenten. De sarcofaag stond in een centrale kamer. Daaromheen lagen verschillende kleine vertrekken met voorraden drank en voedsel, die de farao in het hiernamaals nodig had. Na zijn dood werden zijn vrouw en kinderen rondom hem begraven. Zo ontstond stilaan een soort dodenstad, een necropolis, een begraafplaats.

In het jaar 264 v. Chr. werd Tj'in Sje Hwang-ti de eerste keizer van China. Hij bouwde zijn eigen rustplaats en toen hij in 210 voor onze jaartelling overleed werd hij begraven in zijn mausoleum met een heel leger van levensgrote terracotta beelden. Bij zijn graf zijn talrijke grafkuilen gevonden met bronzen miniatuurwagens en bronzen paarden, met lijken van jonge mensen en een groot terracottaleger.

Vanaf 1100 voor de jaartelling was lijkverbranding traditie; de verbrande resten werden in een urn, doek of los in een kuil begraven. Tot 500 voor de jaartelling zijn de urnenvelden veel gebruikt. In 785 verbood Karel de Grote het verbranden van doden.

In Rome zijn ondergrondse christelijke begraafplaatsen uit de eerste vier eeuwen van onze jaartelling, de catacomben, waarvan er 67 bekend zijn. Het woord catacombe komt van ad catacumbas hetgeen betekent de afdaling naar de tomben. De bekendste werd gebouwd in 50 tot 40 voor de jaartelling voor Caecilia aan de Via Apia. De ondergrondse

gangen werden gebruikt voor begraafplaatsen uit de vroegste eeuwen van het christendom. Zij bestonden uit lange galerijen, waarin nissen waren aangebracht met soms wel vijf verdiepingen. Er zijn in Rome 52 catacomben met een totale lengte van 600 km. Ze bevinden zich allen buiten de antieke muren van Rome, want volgens de Romeinse wet was het streng verboden doden te begraven of te verbranden binnen de stadsmuren. 60 jaar v. C. liet een Romeinse vader voor zijn overleden dochter een jammerkreet beitelten op haar graf. Eigenlijk een voorloper van onze grafzerken. De eerste 300 jaren van de jaartelling hadden de christenen geen eigen kerken. Zij kwamen bij elkaar in huis en later in de catacomben. Sinds 1500 is meer onderzoek gedaan in de catacomben naar tekeningen en opschriften.

Boven de graven werden ook de kerken gebouwd zoals de St. Pieter boven het graf van St. Petrus en de basiliek St. Paulus buiten de muren, gebouwd in het begin van de IV eeuw op de plaats waar zich het graf van Paulus bevindt.

*Het terracottaleger van Chinese strijders.
(foto Paul Jacobs)*

Basiliek van St Paulus buiten de muren. (foto Paul Jacobs)

Belangrijke inwoners en geestelijken werden begraven in de grafkelders van kerken gewoonlijk afgedekt met een hardstenen plaat, waarop teksten en familiewapens waren aangebracht. Mensen met minder geld kwamen in een gemeenschappelijke grafkelder en de allerarmsten werden buiten de kerk begraven. In verband met de pestepidemie werd bij koninklijk besluit van 24 mei 1825 door koning Willem I verboden in kerken en binnen de bebouwde kom te begraven. Aan de gemeenten werd door gedeputeerde staten in 1827 medegedeeld "dat van en met den 1sten januarij 1829, het begraven van lijken in kerken, kapellen, bedeplaatsen, hetzij publiekelijk, hetzij aan gestichten of particulieren toebehoorende zal verboden blijven en zulks zonder enige uitzondering, zowel ten plattelande, als in de steden, behoudens alleen het begraven op kerkhoven in de gemeenten, welke niet meer dan duizend (1000) zielen bevatten". Parti-

culieren mochten een eigen begraafplaats aanleggen, zoals de familie Wesselman in de Warande. De eerste nationale wetgeving kwam tot stand met de invoering van de begraafwet van 10 april 1869. Deze wet schreef voor dat in elke gemeente een begraafplaats moest zijn, die minstens vijftig meter buiten de kom der gemeente ligt. Veel begraafplaatsen voldeden hieraan niet omdat deze van oudsher rondom de plaatselijk kerk lagen. Bovendien moest er volgens die wet in elke gemeente een algemene begraafplaats zijn. In 1955 verscheen de wet op de lijkbezorging, waarin het woord begraven werd vervangen door bezorgen, waardoor crematie mogelijk werd. Deze wet is weer ingetrokken bij de invoering van de wet op de lijkbezorging van 7 maart 1991. Daarin is nu geregeld het begraven en de

crematie. Voor ontleding en balseming is speciale toestemming nodig van resp. de burgemeester en de officier van justitie. De wet spreekt nog steeds van bijzondere en algemene begraafplaatsen. De wet op de lijkbezorging zal vermoedelijk per 1 januari 2010 worden gewijzigd.

Er is een landelijke organisatie van begraafplaatsen in Nederland, de OLB., die aan ruim 800 begraafplaatsen adviseert over alle zaken, die met een uitvaart verband houden.

Begraafplaatsen in Helmond

Overledenen kunnen in Helmond worden begraven of gecremeerd. Algemeen wordt aangenomen dat thans in Nederland gemiddeld 56% van de overledenen wordt gecremeerd. Daartoe zijn in Helmond een aantal R.K. begraafplaatsen

aanwezig, een protestantse begraafplaats, een gemeentelijke begraafplaats en een crematorium. In het verleden waren er ook kloosterbegraafplaatsen. Overledenen uit Joodse familie kunnen worden begraven op de Joodse begraafplaats in Woensel en de Grote Beek in Eindhoven. In Helmond wonen vooral moslims van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Indonesische afkomst. Na overlijden worden veelal de Turkse en Marokkaanse Nederlanders in het buitenland begraven. Er zijn in Nederland diverse islamitische begraafplaatsen, vaak als onderdeel van een openbare begraafplaats. Crematie is niet toegestaan. Boeddhisten kunnen kiezen uit begraven of cremen. De eerste boeddhistische begraafplaats in Europa wordt in Wenen gerealiseerd. Een deel van de centrale begraafplaats wordt daarvoor van de rest afgescheiden.

Oudste begraafplaats in Helmond

De eerste begraafplaats lag tot begin 15^e eeuw op de hoek van de Eikendreef en de Mierloseweg dus in de nabijheid van de oudste kerk in Die Haghe. Deze kerk is later in gebruik genomen als klooster, vandaar de straatnaam ter plaatse Kloosterweide. Toen het huidige kasteel werd gebouwd verhuisde in het midden van de 15^e eeuw ook de kerk naar het centrum. Er werd een oude kapel verbouwd tot de St. Lambertuskerk en een nieuw kerkhof aangelegd. Vanaf 1830 lag de centrale begraafplaats net buiten de bebouwde kom aan de Molenstraat op de hoek van de Beelsstraat, waar later het Sobriëtasgebouw werd neergezet. In 1880 werd deze gemeentelijke begraafplaats 500 meter naar het oosten verlegd naar de huidige plaats aan de Molenstraat naast de al vijftien jaar eerder aldaar gesitueerde Protestantse begraafplaats.

Grafzerken in de Lambertuskerk

Buiten bij de kerk in het centrum werden personen begraven. Maar ook in de kerk zijn waarschijnlijk tussen 1545 en 1681 ongeveer 18 tot 21 overledenen begraven. Van 1648 tot 1799 was de kerk in handen van de gereformeerden. Enkele katholieke families kregen wel toestemming om een graftombe in de kerk in te richten. Tijdens de verbouwing van de Lambertuskerk van 1856 tot 1861 onder leiding van architect Molkenboer werden de vele grafzerken binnen de kerk opgegruimd. De gemeente kocht later een grote partij stukken van zerken ter versteviging van de stadspomp en de grenspaal tussen Helmond en Bakel. In de hal van de kerk zijn nog twee zerken bewaard gebleven. Op de grond ligt een zerk waaronder vierpersonen zijn begraven. De tekst is voor een groot gedeelte afgesleten. Het gaat over een huisvrouw, waarschijnlijk genaamd Fabri, die stierf den 2^e mei 1626. De tweede zerk is ingemetseld in de muur, waarop de tekst "Hier leedt begrave Heer Ioes van Broeckhoven priester sterft in jaar onzes Heeren 1612 den 2^e april ende Anthony Huyberts sterft den 28 july An 1631". Priester Joost van Broeckhoven woonde met zijn neef in het huis met de luts. Hij heeft in 1594 dit pand na de grote brand weer opgebouwd. Tot 1851 hebben de Norbertijnen uit Floreffde de diensten verzorgd in de Lambertuskerk; het zou mogelijk kunnen zijn dat de priester van Broeckhoven pastoor van de Lambertuskerk is geweest.

R.K. Begraafplaats H. Lambertus Molenstraat

Het kerkhof is drie hectare groot en daarop bevinden zich 4500 graven en een columbarium met enkele muren met 250 urnengraven. Het Latijnse woord

Begravenis van burgemeester Marinus van Hout op 24 februari 1942. De stoet passeert het Clarissenklooster in de Molenstraat bij nadering van de ingang van de begraafplaats. De koetsier is Gerrit van Wil van de firma P. de Roy. De begrafenisondernemer P. van Liempt, loopt voor de paarden naast de vrouw. (Fotopersbureau Het Zuiden, collectie RHCE)

Het oudste graf op de begraafplaats Molenstraat. (foto Paul Jacobs)

columbarium betekent duiventil. Het oudste graf is van pastoor med. drs Th. N. Beels, geboren 6 december 1773 en overleden 20 mei 1845. Hij was oorspronkelijk begraven op het oude kerkhof hoek Molenstraat/Beelsstraat. Op 6 december 1882 werd hij opgegraven en verplaatst naar het nieuwe, huidige kerkhof.

Zoals op de meeste katholieke begraafplaatsen bevindt zich in het midden een calvarieberg. In de onmiddellijke omgeving bevinden zich de graven van de pastores. 33 Pastoorsgraven zijn voor onbepaalde tijd uitgegeven. De broeders van Maastricht, die een klooster hadden aan de Koninginnewal en later aan de Molenstraat hadden geen eigen begraafplaats maar werden begraven

op dit kerkhof. Er zijn zeven graven van soldaten gesneuveld tijdens de laatste oorlog. Urnen kunnen in een graf of in een urnenmuur geplaatst worden.

Gemeentelijke begraafplaats Molstraat/Hermelijnstraat

De in de wet vereiste algemene begraafplaats ligt in de noord-west hoek van de R.K. begraafplaats aan de Molenstraat. De ingang is aan de westzijde in de Molstraat. Er waren tot voor kort 38 overledenen begraven, doch onlangs werden alle graven geruimd op drie na. De stoffelijke resten zijn ter plaatse in een kelder herbegraven. Deze algemene begraafplaats is 2049 m² groot (ter vergelijking: een voetbalveld in ±6500 m²). Op deze begraafplaats stond een lijkenhuisje, vereist ingevolge de wet van 1872 houdende voorzieningen tegen besmettelijke ziekten. In de nieuwe wet is deze verplichting niet meer opgenomen. Het lijkenhuisje is dan ook in 1951 verwijderd. Deze begraafplaats kan worden gebruikt om niet kerkelijke overledenen te begraven en overledenen die niet in gewijde grond begraven willen worden. De laatste jaren is hier geen gebruik van gemaakt.

Protestantse begraafplaats Molenstraat

De overledenen uit de Ned Hervormde Gemeente en de Gereformeerde Gemeente werden begraven op de Protestantse begraafplaats. Sinds 1984 zijn beide Gemeenten actief onder de naam "Samen op weg kerk" en vanaf 2005 formeel gefuseerd tot de Protestantse Kerk Nederland te Helmond, waartoe ook behoren Aarle-Rixtel, Beek en Donk, Lieshout en Mierlo. De Protestantse Gemeente beschikt over twee kerkhoven n.l. in Helmond en in

Nog drie graven op de openbare begraafplaats. (foto Paul Jacobs)

Aarle-Rixtel. De Helmondse begraafplaats is gesticht in 1815 en is ongeveer 7600 m² groot. Er zijn thans ongeveer 380 graven in gebruik. In 1951 is de begraafplaats iets uitgebreid. Iedereen kan begraven worden of de as laten begraven in een graf op het kerkhof, ongeacht de gezindheid; asurnen kunnen worden geplaatst op vijf zuiltjes, die nog niet in

gebruik zijn. Er is geen urnenmuur. De eerste, die begraven werd op dit kerkhof is A.W.K. Heszler, geboren 12 december 1861 en overleden op 12 maart 1866.

Het oudste nog aanwezige graf is van de familie Endtz. Als eerste in dit familiegraf en vierde op de begraafplaats werd Johanna Maria Endtz begraven, geboren in 1790 in Maastricht en overleden in 1866 in Helmond; zij was een zus van dominee Endtz. In

het zelfde jaar werd ook daar begraven de echtgenote van dominee Endtz, Rebecca Anthonette Elisabeth Wolf, geboren te Leer in 1805 en overleden in Helmond. Dominee Jan Theodoor Endtz werd geboren in 1795 te Maastricht. Hij werd bevestigd in de Hervormde Gemeente van Helmond op 27 april 1828 en predikte tweemaal op een zondag tot hij in 1842

Het familiegraf van dominee Endtz. (foto Paul Jacobs)

Graven van twee Schotse en een Engelse militair, gesneuveld in 1944. (foto Paul Jacobs)

ziek werd. In verband met zijn herstel en omdat in 1845 het kerkgebouw dreigde in te storten predikte hij slechts eenmaal op de zondagen. Tijdens het afbreken en opnieuw opbouwen van het nieuwe kerkgebouw werden de godsdienstoefeningen gehouden in de school van de burgerlijke gemeente en vanaf 1848 in het nieuwe kerkgebouw. (aldus zijn afscheidsschrijven in het lidmatenboek in 1867). In 1867 ging hij met pensioen. Dominee Endtz stierf in 1880 in 's-Gravenhage en werd begraven in Helmond in het familiegraf.

Op deze begraafplaats werden in november en december 1944 ook begraven de Engelse militair C. F. N. T. Hart, de Schotse militair S. French en de Schotse L/Sergeant A. Malcolm. De kerkvoogdij schrijft in 1955 geen vergoeding te willen aanvaarden voor onderhoud van de graven als eerbetoon voor deze bevrijders.

Op de grond van de begraafplaats staat de vroegere doodgraverswoning, als laatste bewoond geweest door de familie Moes. Nu alweer ruim dertig jaar bewoond door de familie van Maurik

en inmiddels tot rijksmonument verklaard. Ook het toegangshek van de begraafplaats en het graf van P. Fentener van Vlissingen is tot beschermd monument verklaard.

Clarissenkerkhofje Molenstraat

Op 13 februari 1900 kamen de eerste zeven zusters Clarissen vanuit Tilburg naar Helmond. Zij werden welkom geheten door

pastoor-deken van de Heuvel en door de Gardiaan van de Capucijnen, Pater Gerardus, die tot rector van het nieuwe klooster was benoemd. Zij gingen wonen in 3 kleine woningen tegenover de R.K. Begraafplaats aan de Molenstraat. Willem Prinzen en zijn vrouw hebben veel steun gegeven aan de zusters. In juli 1904 werd met de grondslagen voor het nieuwe klooster begonnen. De eerste steen werd gelegd door Pastoor van de Heuvel en de beschermvrouwe, mevrouw Prinzen-Schillemans Het nieuwe klooster werd in maart 1905 in gebruik genomen. In het klooster waren een aantal slotzusters en een aantal buitenzusters. Vanuit Helmond vertrokken in 1936 enkele zusters naar Eindhoven om daar een nieuwe communiteit te vormen. Volgens traditie had het klooster in Helmond een beschermvrouwe om de zusters in noodstaties te kunnen bijstaan, n.l. mevr. C. van Thiel-Haffmans 1919-1943, mevr. A. van Thiel-Snijders 1944-1950 en mevr. J. van Asten-Teeuwen 1950-1975.

In 1907 werd achter het klooster een eigen begraafplaats ingericht. Zuster Wilhelmina (Maria Mestrom) werd hier als eerste begraven in 1913. In oktober 1991 is als laatste daar begraven de Abdis, zuster Clara (Dirkx), geboren 25 december 1904. Een sober kerkhofje ongeveer 50 m² groot met 29 overleden zusters Clarissen, overleden tussen 1913 en 1991. In elk graf, met een betonnen kruisje, zijn twee zusters begraven. In 1992 zijn de overige zusters verhuisd naar huize Witven in Someren.

Capucijnen begraafplaats in Molenstraat

Omdat de Lambertuskerk eind 19^e eeuw te klein werd voor alle parochianen hebben pastoor W. van Asten en de fabrikant W. Prinzen zich ingezet om voor de paters Capucijnen in Helmond een klooster met kerk te bouwen. Op 12 maart 1894 kwamen de eerste drie paters in Helmond wonen. In september 1967 werd het klooster met de tuin

aangekocht door de gemeente en zijn de paters vertrokken. Een gedeelte van de tuin is in gebruik voor de Traverse en in een gedeelte van het klooster zijn een aantal wooneenheden ingericht. De kerk is thans in gebruik als ontmoetingsruimte bij het Jan van Brabant college. Tegelijk met het klooster werd ook een eigen begraafplaats aangelegd in de tuin. Broeder Matthias van Asten werd in 1895 als eerste aldaar begraven. Op 9 oktober 1973 werden de graven van 28 paters geruimd en de stoffelijke resten werden overgebracht naar de begraafplaats van het Capucijnenklooster in Velp.

Begraafplaats broeders van Maastricht

Aan de westkant van de Zuid Koninginnewal werd door architect Tulder in 1852 een klooster met school gebouwd voor de fraters van Tilburg. Zij zagen van een vestiging in Helmond af en daarna hebben de broeders van Maastricht in 1880 het klooster in gebruik

genomen. In 1899 zijn de broeders naar een nieuw klooster in de Molenstraat verhuisd, staande op de plaats van de in augustus 1880 gesloten algemene begraafplaats. De broeders van Maastricht hadden geen eigen begraafplaats bij het klooster, doch werden begraven op de R.K. begraafplaats aan de Molenstraat, op een apart gedeelte; de eerste broeder in 1892.

Het Kloosterkerkhof van de Clarissen. (foto Paul Jacobs)

24 graven van de broeders van Maastricht; de witte zerken zijn van oorlogsslachtoffers. (foto Paul Jacobs)

Zusters van de Markt en het ziekenhuis

In 1838 kwamen de eerste vijf zusters in Helmond en vestigden zich in de oude pastorie aan de Markt, het klooster Aloysius van de congregatie der zusters van liefde van O. L. Vrouw, Moeder van barmhartigheid te Tilburg. In 1901 werd het St. Antonius gasthuis aan de Molenstraat gebouwd. In de tuin van het klooster aan de Markt werd meteen een eigen kerkhof gesticht voor de zusters.

De 19-jarige zuster Fidelis en de 24-jarige zuster Beata werden in 1844 als eersten aldaar begraven.

Tussen 1844 en 1947 werden hier 68 zusters begraven. Wegens plaatsgebrek werd de begraafplaats gesloten verklaard en in 1962 geruimd en

De grafkelder van de familie Wesselman. (foto Henk van Dijk)

vond herbegraving plaats op de begraafplaats van de zusters in Aarle-Rixtel. Vervolgens werden de zusters begraven in Aarle-Rixtel.

Van 1947 tot en met 1955 werden de zusters van de Markt begraven op het eigen kerkhof bij het St. Antonius gasthuis aan de Molenstraat. In 1958 werden de graven achter het St. Antonius gasthuis geruimd en ook herbegraven in Aarle-Rixtel.

Zusterklooster St. Jozefgaarde

Door pastoor van Leeuwen zijn na lang zoeken - zusters van de congregatie van O.L. Vrouw uit Tegelen naar Helmond gehaald. Twee Duitse onderwijzeressen, Hillegonda Wilbring en Lisette Kühling, uit het Duitse Coesfeld, bekwamen zich om de arme kinderen, die het moeilijk hadden door de industriële revolutie in Duitsland. Later zijn deze stichters onder leiding van de Heilige Julie Billiart toegetreden tot de kloosterorde, de Zusters van O.L. Vrouw van Coesfeld. Het klooster in Helmond is in 1923 gebouwd en in 1926 door de zusters in gebruik genomen. Zij hebben een belangrijke rol gespeeld in de vroegere

dierenbuurt, tegenwoordig De Vossen-berg geheten. De tuin was niet groot en ze hadden geen eigen begraafplaats. Als zusters overleden, werden zij op het kloosterkerkhof van het provinciaal huis in Tegelen begraven. De zusters zijn tot 23 december 1985 in het klooster St. Jozefsgaarde in Helmond blijven wonen. Omdat het aantal terug liep en er nog vijf zusters overbleven verhuisden zij naar een particuliere woning, waar nu nog twee zusters wonen.

Grafkelder Wesselman Warande

In 1815 is door de gemeente toestemming verleend tot het oprichten van een familie begraafplaats in de Warande.

Inzegening op 1-11-1954 van de grafkapel van deken van den Hagen, door deken van Haaren. Op de R. K. begraafplaats aan de Stiphoutseweg, v.l.n.r. Kapelaan de Vree, Kapelaan Lam, en Kapelaan van Vught. (fotograaf onbekend, collectie RHCE)

R.K. begraafplaats achter de Sint Luciakerk, gezien vanaf de kerktoeren. (foto-graaf onbekend, collectie RHCE)

De gemeente heeft in 1929 de Warande gekocht voor f150.000,- en de verplichting op zich genomen dit familiegraf te onderhouden. In 2003 is het geres-taureerd. Het is thans een gemeentelijk monument. In de grafkelder hangt tegen de muur een aantal plaquettes van mr. A. P. Wesselman, geboren te Helmond 16 mei 1824 en overleden aldaar op 7 maart 1880 en de aanverwante familie Carp. Ook zijn er leden van de familie Wesselman en de fam. Carp op het eiland begraven

R.K. Begraafplaats Hortsedijk

Deze begraafplaats is eigendom van de parochie van O. L. Vrouw ten Hemelopneming. De oppervlakte van het kerkhof is 8775 m² en er zijn 1110 graven en 49 urnengraven bezet.

R.K. Begraafplaats St. Lucia

Deze begraafplaats ligt achter de kerk in Mierlo-Hout Slegersstraat en heeft een oppervlakte van 7.191 m², waarop 1008 graven in gebruik zijn en 84 urnengraven.

Hier vindt men o.a. het graf van P. van Vlerken, kerkmeester en wethouder van de gemeente Mierlo en het graf van bouw-pastoor N. F. Elsen.

Begraafplaats zusters van Schijndel Mierlo-Hout

Naast de kerk in Mierlo-Hout werd door de bouwpastoor N. Elsen ook een klooster met liefdesgesticht gebouwd met steun van Willem Prinzen. In 1889 kwamen de zusters van liefde van Jezus en Maria, Moeder van goede bijstand naar Helmond. Deze zo genoemde zusters van Schijndel zetten zich in voor het onderwijs en de zorg voor ouderen. In 1972 droegen de zusters deze taken over aan leken. Het klooster met scholen en bejaardenhuis zijn eind zeventiger jaren gesloopt. Thans kennen wij nog het verzorgingshuis St. Alphonsus aan de Hoofdstraat. De eerste vier zusters werden van 1908 tot 1935 begraven op het parochiekerkhof, doch in 1936 werden zij herbegraven op het eigen kerkhof achter het klooster. Nadien werden tot 1965 nog

Zerken van paters en broeders van Christus Koning, (foto Paul Jacobs)

acht zusters aldaar begraven. De graven van de twaalf zusters werden in 1974 geruimd. De stoffelijke resten werden herbegraven bij het Barbaraklooster in Wijbosch bij Schijndel.

R.K. Begraafplaats St. Trudo te Stiphout

De eerste kerk lag op de plaats waar nu alleen de toren nog staat. De eerste R.K. kerk in Stiphout stond in de 14^e eeuw ten noorden van de huidige bebouwing, waarvan nog slechts de oude

toren is overgebleven. Deze kerk is in handen gekomen van de protestanten. Aan de voet van deze toren lagen o. a. vijf graven van de protestantse familie van der Bruggen van het kasteel Croy. Maar alleen freule Johanna Carolina Constantia van der Bruggen ligt begraven op het tegenwoordige kerkhof bij de R.K. kerk, aangezien zij katholiek was geworden.

De huidige begraafplaats naast de kerk is 3.637 m² groot en bevat 450 graven en 30 urnengraven.

Begraafplaats jonkvrouwe Constance van Bruggen. (foto Paul Jacobs)

Vroeger werden niet gedoopte kinderen op ongewijde grond begraven. Tegenwoordig zijn daarvoor op de meeste kerkhoven gedachtenis stenen geplaatst. Hier zien we het beeldje aan de Hortsedijk, het is gemaakt door kunstenaar/wethouder Jos Boetzkes. (foto Paul Jacobs)

is afzonderlijk een gedachteniskapel, urnenmuren, een urnentuin en een groot uitstrooiveld. Jaarlijks vinden hier 650 á 700 crematies plaats. Het crematorium is gebonden aan wettelijke eisen inzake o. a. milieu. De urnen met as worden voor een periode van drie jaar geplaatst in de urnenmuren of urnentuin. Voorkeur gaat in het algemeen uit naar de urnentuin. Deze periode kan onbeperkt verlengd worden. De as moet twintig jaar bewaard blijven. Het uitstrooiveld, de gedachteniskapel en de urnenplaatsen zijn bereikbaar via uitgezette paden.

R.K. Begraafplaats achter kerk Brouwhuis

De begraafplaats bestaat uit twee gedeelten elk 1000 m² groot; op het eerste gedeelte staan traditionele zerken, op het tweede gedeelte allemaal uniforme kruizen. Aangezien de parochie O. L. Vrouw Middelaars in Brouwhuis in het verleden een rectoraat van het missiehuis Christus Koning was werden de paters en broeders van dit klooster hier begraven.

Crematorium Berkendonk

Crematorium Berkendonk is officieel geopend in februari 1990. Het terrein is groot vier hectare, waarop een grote parkeerplaats, de gebouwen waar de crematie plaats vindt en de administratie zijn ondergebracht; daarnaast

R.K. Begraafplaats achter de Leonarduskerk

Deze begraafplaats is groot 7702 m² en heeft 1541 bezette graven en geen urnengraven. Wel is een urnenmuur in aanbouw. Er zijn vijf priestergraven, waaronder het graf van pastoor Brandsma, de stichter van de parochie St. Leonardus.

Tot slot

Er zijn nog een tweetal aanvragen geweest om een begraafplaats in Helmond te mogen oprichten. In 1959 vraagt pastoor van Lieshout van de Bernadette parochie medewerking aan de gemeente een begraafplaats te mogen oprichten bij zijn kerk langs de Margrietlaan. Maar daarna wordt de centrale begraafplaats aan de Molen-

straat, oorspronkelijk bedoeld voor de H. Lambertus-, de H. Hart-, en de Sint Jozefkerk, ook toegankelijk gesteld voor meerdere parochies. In 1956 vraagt het kerkbestuur van de parochie Binderen een eigen begraafplaats te mogen oprichten op het terrein van Binderen binnen de grachten. Burgemeester en wethouders verklaren zich bereid hiervoor toestemming te verlenen, doch later is daarover geen contact meer geweest.

Bronnen:

“Archeologie” door Leone Fasani, uitgeverij Helmond.
“Opgegraven beschaving” door Ruth Whitehouse 1986 Gaade uitgevers Veenendaal.
“De geschiedenis van Egypte” door Bob Sporry, uitgave 1980 Fibula-van Dishoek Haarlem.
“Stiphout vanaf het begin” door M. van Boven e.a., uitgave Stichting Stiphout 825.
“Hellemonders skréve zélluf hullie eige geschiedenis” door Theo van Laarhoven en Frans de Bie, uitgave stichting projectgroep.
“Van uit-één tot bij-één” door Jelsma, Korporaal en Verschoor, uitgave 1987 van de Hervormd. Gereformeerde Kerkengemeenschap te Helmond.
“Ach lieve tijd” door Geert Jan van Bussel e.a., uitgevers Waanders.
“Helmond in het verleden” door A. M. Frenken, pr, uitgave Verhagen-de Reijdt Helmond 1975.
“Terugblik” door zuster Irene Baecke en zuster Lidwina Rechters; uitgave door de zusters Clarissen bij hun vertrek in 1992 naar Someren.
“De Vlasbloem Helmonds historisch jaarboek” door J. van der Heijden e.a. uitgave gemeentelijke archiefdienst Helmond 1991.
“Helmond doorsneden in tijd en ruimte” door G. van Hooffen L. van Lieshout, uitgave Matrijs 2006.
“Funerair lexicon” door H. J. Kok encyclopedisch woordenboek.

Den Belle-man

Velen hebben hem gekend
 Hij stond als Belle-man bekend
 Dit was niet zijn enig vak
 Jan had ook vis en pruimtabak

Hij deed alles bovendien
 Om in zijn weekloon te voorzien,
 Bij een neutje op zijn tijd
 Vergat hij alle narigheid

Jan zag heel wat droefheid aan
 In zijn aanzeggens bestaan
 Je had het toen nog niet voor niets
 Hij deed alles met de fiets

Was er iemand dood gegaan
 Liep Jan helemaal vooraan
 Alles ging toen nog te voet
 Achter de wagen liep de stoet.

Was een paard voor het gespan
 Dan was het de gewone man
 Zag men soms twee paarden gaan
 Was een rijke heen gegaan

Vrijdags om een uur of negen
 Stond Jan al zijn vis te wegen
 Was die dag begrafenis
 Zag men hem niet met zijn vis

Tot het einde van zijn leven
 Is Jan Belle-man gebleven
 Ik zie hem gaan en denk aan iets
 Zijn laatste ritje zonder fiets.

Uit: Hellemonders skréve zélluf hullie eige geschiedenis

www.heemkundekringhelmond-peelland.nl

Heemkundekring op internet

Sinds enkele jaren beschikt de heemkundekring over een prachtige website: www.heemkundekringhelmond-peelland.nl. De site is ontworpen door Frans Jacobs en ook het onderhoud komt voor zijn rekening.

Voor de actuele stand van zaken met betrekking tot de heemkundekring kunt u altijd het best terecht op de website. De site is overzichtelijk ontworpen met links in een balk, negen tabs waarop u kunt klikken.

U krijgt dan informatie over bijvoorbeeld de agenda. Hier vindt u uitgebreide informatie over thema-avonden en onze uitstapjes. Onder een andere tabje vindt u alle recente bladen van het Helmonds Heem in pdf-formaat. Deze kunt u gemakkelijk uitprinten of gewoon lezen op de computer. Onder het tabje 'Links' vindt u een schat aan informatie over zaken die te maken hebben met heemkunde, zoals 3 filmpjes 'Verleden en heden van kraanbaan Slits' op YouTube door Henk Wasser. Verder zijn er links bijvoorbeeld naar het Jan Visser Museum, de Stichting Industrieel Erfgoed Helmond en het RHCe. Verder vindt u op de website informatie over de doelstellingen en lidmaatschap

van de Heemkundekring Helmond-Peelland.

Heeft u interessante of belangrijke informatie voor op de website, schroom dan niet om onze webmaster Frans Jacobs te mailen (f.jacobs@chello.nl).

Bij deze willen wij Frans Jacobs van harte bedanken voor zijn geweldige bijdrage om de Heemkundekring Helmond-Peelland te promoten.

Begunstigers van de Heemkundekring Helmond-Peelland

*Bloemenmagazijn De Schuur
Coenen*

De Roy & Boschman boeken

Derison groente en fruit

Driessen verf en interieur

Dirks exclusieve interieurs

Drukkerij van Stiphout

Fotohandel van de Kerkhof

Lunchroom Paul en Riet

Marein Organizing

Mosman autoschade

*Van Nuenen
rijwielhandel 'Den Drietip'*

Rabobank

*Wesselman
accountants/belastingadviseurs*

Wijnhuis Helmond

Sponsoring van de Heemkundekring Helmond-Peelland is van harte welkom. U komt dan met een naamsvermelding in het kwartaalblad. Neemt u dan contact op met Annie van Rooij tel. 0499 - 42 18 45 of Henk Wasser tel. 0492 - 54 82 59, e-mail hwwasser@hotmail.com.